

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-111>

**ELEMENTS OF LINGUISTIC WORLDVIEW
AS A CROSSCUTTING THEME OF THE
“INTRODUCTION TO THE STUDY OF SLAVIC LANGUAGES”
COURSE**

**ЕЛЕМЕНТИ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ
ЯК НАСКРІЗНА ТЕМА КУРСУ
«ВСТУП ДО ВИВЧЕННЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ»**

Pryimachok O. I.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of History and Culture of Ukrainian
Language
Lesya Ukrainka Volyn National
University
Lutsk, Ukraine*

Приймачок О. І.

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри історії
та культури української мови
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Навчальним планом для здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 «Середня освіта (Мова і література (польська))» передбачено пропедевтичну дисципліну «Вступ до вивчення слов'янських мов». Вона покликана забезпечити формування визначених освітньою програмою «Середня освіта. Польська мова» конкретних фахових компетентностей, з-поміж яких ФК-3 (здатність оперувати системою лінгвістичних знань, що охоплює відомості про основні мовні явища в теоретичному, практичному, синхронному, діяхронному, стилістичному, соціокультурному аспектах, застосовувати виховний потенціал мовних засобів у ході педагогічної діяльності), ФК-4 (здатність використовувати знання про історію слов'янських народів, їхні літератури, мови, матеріальну і духовну культуру задля різнобічної перцепції концептуальної та лінгвальної картин світу слов'ян загалом, поляків зокрема, формувати інтерес до їхнього вивчення в учнів), ФК-6 (здатність оперувати в освітній та дослідницькій роботі спеціальною термінологією, категоріями і поняттями, системою інтелектуальних операцій під час інтерпретації реалій історико-культурного процесу, порівняння і зіставлення мовно-літературних явищ). Здобувачі освіти першого року навчання («Вступ

до вивчення слов'янських мов» заплановано саме на цей час) мають отримати чітке уявлення про живі і мертві слов'янські мови, про їх сучасне поширення і функціонування, про їхні спільні та відмінні риси, відтак тема мовної картини світу слов'ян загалом, поляків зокрема, стає наскрізною при вивченні вже зазначених і дотичних проблем.

Генетична близькість слов'янських мов забезпечує чудовий матеріал для зіставлення мовних фактів з метою визначити відмінності лінгвальних образів світу різних слов'янських народів на тлі спільних рис. Варто зазначити, що з часів В. фон Гумбольдта наукова метафора «картина світу» від класичного її розуміння (інформація про дійсність, сприйнята й опрацьована людською свідомістю і зафіксована в номінативних одиницях мови) набула значних трансформацій залежно як від об'єкта, що здатен формувати свідомість, так і від самого суб'єкта, який в оригінальний спосіб обробляє різноманітну інформацію про довкілля та своє місце в ньому. Людина (і як індивід, і як представник своєї етнічної групи) може залучати різні способи впорядкування знань про свій світ, та чільне місце з-поміж них, безперечно, належить мові. Зараз дослідженнями мовної картини світу зацікавлені представники різних філологічних наук і прикладних напрямів, як-от: етнолінгвістики, когнітивістики, лінгвокультурології, психолінгвістики, міжкультурної комунікації, транслятології, лінгводидактики тощо. Мовна картина світу відрізняється від усіх інших тим, що має універсальний характер: природна мова здатна втілити, фактично матеріалізувати будь-яку іншу картину, стати її вербальною копією. Ідея «скільки мов – стільки різних мовних картин світу» стає провідною при вивченні (нехай і на елементарному рівні першого року навчання) специфіки кожного окремого «образу світу» слов'ян, який стає тільки виразнішим на спільному мовному тлі.

Найпростіше елементарні риси мовної картини світу виявляються, якщо запропонувати здобувачам освіти порівняти факти рідної мови (української) з аналогічними фактами інших слов'янських мов (насамперед польської). Це зручно робити на матеріалі невеликих тематичних чи граматичних груп загальноповживаної лексики, наприклад, календарних назв (пори і місяці року, дні тижня, час доби), назв кольорів та їх відтінків, етикетних виразів (привітання, прощання, вибачення, запрошення, подяка тощо), питальних слів, займенників, числівників тощо.

Щодо, наприклад, пір року, то їхні назви в різних слов'янських мовах відрізняються тільки вимовою (і, зрозуміло, написанням).

Пропонуємо студентам потренуватися у вимові оригінальних звуків і підводимо до висновку про праслов'янське походження лексем *весна, літо, осінь, зима*. Приблизно таку саму картину можна спостерегти і в слов'янських назвах днів тижня, виняток становитиме тільки російське *воскресенье* (старослов'янське за походженням) як аналог *неділі*. У російській мові *неделя* змінило своє значення на 'тиждень'; правда, давній слов'янський корінь зберігся в назві *понедельник*. А в сербській і македонській мовах лексема *неділя* має два значення: це і вихідний день, і цілий тиждень. Болгари тиждень називають *седмица* (корінь вказує на кількість днів тижня).

Шукаючи відповідники українським назвам місяців року, бачимо зовсім іншу картину світу. Річ у тім, що тут усі слов'янські мови виразно поділяються на дві групи: в одній у назвах місяців використано західноєвропейську традицію, орієнтовану на латинські відповідники (етимологічно це видозмінені назви римських богів). До цієї групи належать російська, болгарська, македонська, сербська і словацька мови. Ось, до прикладу, назви місяців у болгарській мові: *януари, февруари, март, април, май, юни, юли, август, септември, октомври, ноември, декември*. Інша група слов'янських мов (українська, білоруська, польська, хорватська, чеська) зберігає давні народні назви, етимологічно пов'язані з назвами різних природних явищ і трудових процесів, закріплених за певним проміжком часу в календарі. Як приклад, назви місяців у білоруській мові: *студзень, люты, сакавік, красавік, травень, чэрвень, ліпень, жнівень, верасень, кастрычнік, лістапад, снежань*. Словенська мова паралельно використовує обидві системи (латинську і слов'янську) в назвах місяців року. Зазвичай студенти з великим інтересом «розгадують» досить прозору етимологію цих слів, ознайомлюючись з окремими елементами картини світу слов'ян. Саме цей фрагмент мовної картини можна використати, вивчаючи тему «Традиційні та сучасні підходи до класифікації слов'янських мов». Вибудовуючи свою гіпотезу походження української мови, мовознавець-славист О. Царук вважає, що в результаті диференціації праслов'янського ареалу виділилося дві прамови: антська і словенська, які відповідно згодом призвели до появи двох груп слов'янських мов. З антської прамови утворилися українська, білоруська, польська, чеська, словацька, хорватська, верхньолужицька. Зі словенської прамови беруть свій початок російська, болгарська, македонська, сербська, словенська, нижньолужицька і мертва старослов'янська [3, с. 57–59]. Як бачимо, цей поділ практично повністю відповідає наведеному вище фрагментові мовної картини світу.

Чимало цікавих висновків щодо особливостей мовної картини світу можуть зробити студенти-першокурсники, зіставляючи назви кольорів у різних слов'янських мовах. Якщо базові назви (*білий, сірий, чорний, зелений, жовтий, червоний*) функціонують в усіх сучасних мовах і відрізняються хіба що фонетично (окрім російського *красный*, яке повністю витіснило *червоний*), то вторинні (мотивовані) колоративи дають набагато більше інформації, адже передбачають елементарний етимологічний аналіз (наприклад, македонські *златни, кафени*; польські *ochronny, kasztanowy, niebieski, stalowy*). Ще цікавішими можуть бути сталі вислови і перифрази з використанням кольороназв. Ось, наприклад, чесько-українські відповідники: *černý chleb* – житній хліб, *černé pivo* – темне пиво, *černé uhli* – кам'яне вугілля, *černá kronika* – кримінальна хроніка, *černé jahody* – чорниця, *černý kašel* – коклюш.

Кожна національна мова має свою словесну символіку, що віками карбує мовну картину світу. Спорідненість і взаємовплив української та польської мов, «подібність ментальних рис двох народів зумовили зближення їхніх мовно-стилістичних систем» [1, с. 37]. Проте однакове за прямим значенням слово може розвивати різну символіку. Так, в українській мовній традиції слово *орел* може уособлювати козака, мужність, волю, а для поляків білий орел – це символ держави.

Дуже цікаві, часом несподівані результати дають завдання з пошуку міжмовних омонімів [2], коли здобувачі освіти наочно бачать, якими різними шляхами відбуваються семантичні трансформації давньої праслов'янської лексики у різних мовних картинах світу. Наприклад, різні значення у різних слов'янських мовах мають спільні слова *година, час, доба, рік* та багато інших.

Ще одним безцінним фрагментом мовної картини світу є її фразеологічно-паремійний фонд. І хоч закладені в ньому концепти спільні для всіх мов, однак їх образне вирішення і словесне наповнення має оригінальний характер. Студенти залюбки перекладають прислів'я різних слов'янських мов і підбирають до них українські аналоги.

Крок за кроком моделюючи фрагменти мовної картини світу слов'ян загалом і поляків зокрема, учасники освітнього процесу вже з першого року навчання намагаються здійснювати порівняльний аналіз мовних явищ, базуючись на знаннях про мову як особливу знакову систему, тобто працюють над формуванням основних фахових компетентностей.

Література:

1. Кононенко В. І., Кононенко І. В. Контрастивна грамати́ка української та польської мов: навч. посіб. Київ : Вища шк., 2006. 391 с.
2. Приймачок О., Каращук Г. Українсько-польська лексична омоні́мія: критерії та ступені міжмовної омонімічності. *Волинь філологічна: Текст і контекст*. Луцьк : РВВ «Вежа», 2006. С. 107–114.
3. Царук О. Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні і граматичні параметри. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 1998. 323 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-112>

**COMMUNICATIVE-ACTIVITY APPROACH
TO THE FORMATION OF INTERCULTURAL COMPETENCE
OF FUTURE TEACHERS OF THE GERMAN LANGUAGE**

**КОМУНІКАТИВНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД
ДО ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ВИКЛАДАЧІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ**

Svyrydjuk V. P.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department of
Pedagogy, Methodology of Foreign
Languages Teaching and Information
and Communication technologies
Kyiv National Linguistic University
Kyiv, Ukraine*

Свиридюк В. П.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, методики
викладання іноземних мов та
інформаційно-комунікаційних
технологій
Київський національний лінгвістичний
університет
м. Київ, Україна*

Комунікативно-діяльнісний підхід є підґрунтям для формування іншомовних комунікативних навичок і вмій у продуктивних і рецетивних видах мовленнєвої діяльності. Цей підхід закладає підвалини для розвитку комунікативних здібностей у професійній та освітній діяльності рідною мовою, яка є частиною змісту міжкультурної компетентності. Наукові здобутки зазначеного підходу належать І. О. Зимній, О. О. Леонтєву, О. О. Залевській, Б. В. Беляєву, Т. В. Ахутіній, П. Я. Гальперину та ін. Дослідниками представлені результати комунікативної